

Az égés tanulmányozásakor végzett kísérletek és szerzett ismeretek alapján 92% pontosan írja le azt a változást, ami az égő gyertyával történik, ha üvegpohárral le-takarjuk. 88% le is tudta ezt rajzolni. A változás okát 65% fogalmazta meg pontosan. Az égés során egymásra ható anyagokat 5% nevezte meg önállóan. 38% csak az oxigént említette, 23% szerint az egyik anyag a hő. Azt, hogy a levegő az égéshez szükséges oxigént tartalmazza 80% jegyezte meg. 46% számára ez az ismeret egysíkú, mert nem ismerték fel benne a kölcsönhatás egyik anyagát.

A Környezetismeret tantárgy tanulása során megismert alapfogalmak megkönnyítik a későbbi tanulmányokat. Ennek néhány feltétele a leírtak alapján a következő. A fogalomelőkészítés a lehetőségek határain belül legyen pontos. Ennek érdekében a kísérletek végzésekor a megfigyelést zavaró körülményeket célszerű kiküszöbölni. A megfigyelt változások leírására használt kifejezések nem szabad, hogy téves elképzelések kialakulásához vezessenek. A leegyszerűsített magyarázat nem jelentheti a megértés szempontjából lényeges mozzanatok figyelmen kívül hagyását. A fentiekben ezekkel kapcsolatban írtam le néhány tapasztalatomat hasznosítás céljából.

DOMBI LÁSZLÓ-DR. DOMBI ALICE

Szeged

Erkölcsei szituációk osztályfőnöki órákon

„A nevelésnek igen fontos célja, hogy a szükséges eszmék számára kidolgozza a megfelelő ösztönző erőt.” – írja Rubinstein. Ilyen ösztönző erőként értelmezhetjük az általános iskolai osztályfőnöki munkában az értékorientáló tevékenységet, amelynek fontos gyakorlati területe az erkölcsi normák tudatosítása és a hozzájuk való pozitív viszonyulás kialakítása.

A tanulók erkölcsi ítéleteinek kialakítása csak komplex módon történhet, azaz az értelemre, érzelmekre, és akaratra, az erkölcsi érzékre hatva. Csak olyan ismeretek szolgálhatnak a tanulók cselekvésének vezérfonalául, válhatnak magatartásuk szabályozóivá, amelyek közel állnak mindennapi életünkhöz, és amelyeket erkölcsi tapasztalataink is alátámasztanak. Ennek a tapasztalatszerzésnek egyik formája az osztályfőnöki órákon a szituáció-feldolgozás módszere, amely lehetőséget nyújt a helyes értékítéletek kialakítására, és a pozitív magatartási minták követésére ösztönöz.

A következőkben az erkölcsi szituációk felhasználásával kapcsolatos megállapításainkat adjuk közre, tapasztalati tények alapján.

A felhasznált problémahelyzeteket egyrészt egy-egy osztály életéből merítettük, másrészt pedig határozott nevelői szándékkal összeállított szituáció-gyűjteményünkből választottuk. Természetesen ezeknek is megvolt a valóságalapja. Az osztályfőnöki foglalkozásokon beszélgetéseinkhez a kiindulási alapot tehát vagy egy konkrét, az osztályban megtörtént eset nyújtotta, vagy helyzetgyűjteményünk valamelyik eklatáns példáját beszéltük meg. Utóbbi esetben az összekötő szál a következő volt: „Abban a nyolcadik osztályban, amelyről már olyan sokat beszéltem nektek, mindig történt valami...” E bevezetés után a történet vagy problémahelyzet ismertetése következett, amelyet megbeszéltünk a gyerekekkel, esetleg eljátszottuk az alapszituációt, továbbfejlesztettük, megoldási variánsokat találtunk ki közösen.

A gyerekek szerették ezt a módszert, s egymással vitázva alakították ki a helyes álláspontot. Úgy vesszük, hogy ezek a szemléletformáló foglalkozások, beleképzéléses játékok jobban hozzájárultak az erkölcsi fogalmak megértéséhez, mint bármiféle erkölcsi fogalom-magyarazgatások. A gyerekek aktivitása volt a mércéje annak, hogy azok a magatartásminták, amelyeket közösen kialakítottunk, nem maradtak nyom nélkül. Egy-egy szituáció eljátszása során, ha a helyzet több szereplőt kívánt, megfigyelhettük azt is, hogy a korábban egymástól kissé elzárkózott csoportok tagjai is önfeladatosan játszanak együtt. Az ilyen fajta órák másik eredményeként könyvelhettük el, hogy a gyerekek egyes esetekben az óra után, az utcán hazafelé is boncolgatták tovább a problémát. Így a spontán kialakult gyermekcsoportok normarendszerének kialakulását is befolyásolhattuk némiképp.

A következőkben néhány történetet mutatunk be a felhasználtak közül. Természetesen a történetek variálhatók, és kiegészíthetők további erkölcsi tartalmakat hordozó elemekkel.

Karcsi és Zoli jó barátok voltak. Egy alkalommal együtt fociztak az iskola udvarán, és Zoli véletlenül betört a egyik osztályterem ablakát. Másnap keresték, hogy ki volt a tettes, de Zoli nem jelentkezett. Mit tennél Karcsi helyében?

Magdi év elején elhatározta, hogy ezentúl jobban fog tanulni. Barátnője, Éva, megígérte, hogy segíteni fog neki. Ahogy teltek a hetek, mindig talált valami érdekes elfoglaltságot, és Éva is szívesen vett részt a különböző szórakozásokban. Mi a véleményetek Éva és Magdi magatartásáról?

A Katicabogár ős elhatározta, hogy kimennek a Maros-parti erdőbe szalonnát sütni és számháborúzni. Nagyon romantikusnak ígérkezett a szombat délután. Mindenkinek megvolt a feladata. Az egyik gyereknek nyársat kellett faragni, a másiknak szalonnát meg kenyeret vinni, a harmadiknak a számháborúhoz szükséges számokat elkészíteni. Piri megfélekedezett a rábizott feladatról, nem vitt gyufát a tűzgyújtáshoz. Hogyan vélekedtek Piri magatartásáról, és mit tennétek ilyen esetben?

Klári reggel megígérte az édesanyjának, hogy délután ki fog takarítani. Alig ért haza az iskolából, amikor megérkezett barátnője két mozijeggyel a kezében. Klári hirtelen nem tudta, mit tegyen. Azután úgy döntött, hogy nem takarít, hanem a moziból hazafelé inkább bevásárol. Mit tennél Klári édesanyja helyében?

A Mókus ős egyik délután elment vasat gyűjteni. Zsoltnak otthon kellett maradnia, mert betegség miatt. Az ős nagyon jól dolgozott, keresményükből – azt tervezték – kirándulni mennek közösen. Csak azt nem tudták eldönteni, Zsoltit magukkal vigyék-e. Mit javasoltok?

A fenti és az ehhez hasonló szituációk megbeszélése során szem előtt tartottuk azt, hogy mindenki kapjon szót, elsősorban azok a gyerekek, akiknek önbizalma erősítéséhez szükséges az, hogy véleményüket kifejtsek. A sikeres hozzászólás további gondolkodásra, a vitában való aktívabb részvételre ösztönözte őket. Ezek után kaptak szót a mindig aktív gyerekek, akik előbbre vitték a probléma megoldását, új gondolatokkal gazdagították a megbeszélést, és képesek voltak arra is, hogy némi irányítással az összegezésben is részt vegyenek.

Jó formának bizonyult az is, amikor az osztály egy részének külön feladatot adtunk (diaképes problémamegoldás, dramatizálásra felkészülés, „mini” kutatómunka st.), ezalatt a többi gyereknek lehetősége nyílt egy kis gyakorlatot szereznii a vitatkozás tudományában. Ez a közéletiségre nevelés feladatainak megoldását is segítette.

A módszer értéke abban rejlik, hogy a szituációteremtéssel, a szituációjátékokkal, a problémaelemzéssel elősegíthetjük tanulóink erkölcsi helyzetfelismerési képességének kialakulását, erkölcsi ítéletalkotási s helyzetmegoldási képességük fejlődését.

E módszert több osztályban alkalmazva, meggyőződhetünk arról, hogy a gyerekek erkölcsi ítélete a legtöbb esetben helyes, az erkölcsi normáknak megfelelő. Legtöbbször felismerik egy-egy magatartásforma összetett voltát, az erkölcsi magatartás motívumait helyesen értelmezik. Viselkedésük azonban nem mindig adekvát erkölcsi ítéleteikkel.

A szituációfeldolgozás, mint aktivizáló forma is, jól bevált. A szociodramatikus

próbálkozások még inkább meggyőztek bennünket arról, hogy a helyes erkölcsi fogalmak csak úgy válnak a gyermek személyiségének belső értékeivé, ha cselekedtetés útján is tudatosulnak. Ehhez további jó gyakorlóterepül szolgálhatnak az úttörőprogramok. Így válik a mozgalom a maga sajátos eszközeivel és lehetőségeivel a tantervi követelmények megvalósításának hasznos segítőjévé.

IRODALOM

- Bábosik István:* Személyiségformálás közvetett hatásokkal. Tankönyvkiadó, Bp., 1982. 233. o.
Farkas Endre: Erkölcs, érték, nevelés. Tankönyvkiadó, Bp., 165. o.
Riesz Béla: Az értékekre nevelés pedagógiai kérdései. Kandidátusi értekezés 1985.
Rubinstein Sz. L.: Az általános pszichológia alapjai. Akadémiai Kiadó, Bp., 1964. 1103. o.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA
Debrecen

Barátkozás a természettel

Az iskolások nyári vakációjában piros betűs ünnepként szerepelnek a tábornyitók. Vándortáborok járják az országot, máshol a sátortáborok telnek meg, de aligha marad hetekre üres iskolai kollégium. Ezeknek a tevékenységeknek döntő szerepe van a környezet- és természetvédelmi munkában, hisz segítik a helyes világnézet kialakítását, a hazaszeretetre nevelést, a környezet- és természet iránti helyes viszony és magatartás kialakítását, a közösségi kapcsolatok fejlődését, a társadalmi hasznosság érzését.

Pedagógiai dokumentumok és az úttörőszövetség tevékenységajánlata kiemelt fontosságot tulajdonít a feladat megoldásának, s változatos munkaformák kialakítására ösztönzi a közösségeket. Leghatékonyabb formájának tartjuk a természetjárást, a kirándulást, országjárást, a táborozást, a gyalogos, vízi vándortáborozást, a szakköröket és a szaktáborokat.

Azok számára szeretnénk segítséget nyújtani, akik „vadászos” programokkal kívánják színezni a gyermekek élményét. A programok kialakításában és megvalósításában segítőtársaik lehetnek az erdőgazdaságok és a vadásztársaságok. Cél, hogy a 10–14 éves gyerekek megismerkedjenek a vadgazdálkodás alapjaival, a vadászat és a természetvédelem összefüggésével. A jól szerkesztett programok szülőket és gyermekeket egyaránt megnyerhetnek a foglalkozásoknak. Kiemelt helye van az úgynevezett szakmai programoknak: a település jellegének megfelelően a vadásztársaságok bemutatása, hajnali les a vadászterületen, reggeli a szabadban, a vadászházak melletti tábortűzeknél. Sokan örülnek a kirándulásoknak, a gyalogtúrának. A fák alatti „tanteremben” előadásokat hallgathatnak a vadászattal, vadgazdálkodással kapcsolatban, megismerkedhetnek a lövészzettel. Az érdeklődés a fiúkat, lányokat egyaránt vonzza a táborba, szakkörbe. A puszta varázsa még azokban is megmozgatja a vadászszenvedélyt, akik nem nagyon mutatták, hogy élnek, halnak érte. A nagyobbak nem kevés önbizalommal veszik kezükbe a távcsőes, futóvadlövő kispuskát, majd célba a tőlük ötven méterre álló lőtáblát. Sörétes fegyvert nem adhatunk a kezükbe, légpuskát viszont igen, s azzal remekül szórakozhatnak. Hát még akkor, ha a házi lőtéren nem céltáblára, ha-